

ARENGUPOLIITIKA ÜLEVAADE

Arengupoliitika on Euroopa Liidu välispoliitika keskmeks. Selle eesmärk on kaotada vaesus, kindlustada jätkusuutlikku majanduskasvu, kaitsta inimõigusi ja demokraatiat, edendada soolist võrdõiguslikkust ning lahendada keskkonna- ja kliimaprobleeme. EL tegutseb kogu maailmas ja on maailma suurim arenguabi andja. Tõhusaks abistamiseks on ülimalt tähtis teha koostööd ELi liikmesriikidega ja järgida ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030.

ÕIGUSLIK ALUS

- [Euroopa Liidu lepingu](#) artikli 21 lõige 1: üldised volitused ning ELi arengukoostöö valdkonna juhtpõhimõtted;
- [Euroopa Liidu toimimise lepingu](#) artikli 4 lõige 4 ning artiklid 208–211;
- ELi toimimise lepingu artiklid 312–316: eelarveküsimused;
- [Cotonou leping](#) (Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna (AKV) riigid) ning mitmesugused kahepoolsed assotsieerimislepingud (ELi toimimise lepingu artikli 217 alusel): konkreetsed koostöökokkulepped.

POLIITIKARAAMISTIK

Euroopa Liit toetab arenguriike kestliku arengu edendamise kaudu. Pikaajaline eesmärk on kaotada vaesus. See eesmärk on olnud ELi välispoliitikas kesksel kohal alates [Euroopa Arengufondi](#) (EAF) asutamisest 1957. aasta Rooma lepingu alusel. EAF hõlmab endiseid asumaid Aafrikas, Kariibi mere ja Vaikse ookeani (AKV) piirkondades. Praegu tegeleb EL ligikaudu 160 riigiga üle maailma, keskendudes AKV riikidele, ELi liikmeks saada soovivatele riikidele, ELi ida- ja lõunanaabruse partneritele, Aasiale ja Ladina-Ameerikale.

EL koos liikmesriikidega on [maailma suurim abiandja](#). 2018. aastal ulatus nende antud ametlik arenguabi 74,4 miljardi euroni. Arengukoostöö on ELi jagatud pädevus: liit võib ühist arengupoliitikat ellu viia, kui see ei takista liikmesriike kasutamast selles valdkonnas nende pädevust. Koostöö tase on selline, et liikmesriikide arenguasutused rakendavad sageli ELi rahastatud programme.

EList on saanud poliitikavaldkondade sidususe osas rahvusvaheline liider, kes püüab integreerida arengueesmärgid kõigisse oma poliitikavaldkondadesse, mis arenguriike mõjutavad. Sel eesmärgil võttis EL 2005. aastal poliitilised kohustused seoses poliitikavaldkondade arengusidususega. 2009. aastal jagati see strateegia viieks valdkonnaks: 1) kaubandus ja rahandus; 2) kliimamuutustega tegelemine; 3) toiduga

kindlustatuse tagamine maailmas; 4) rände kasutamine arengu soodustamiseks ning 5) julgeoleku ja arengu vaheliste seoste ja sünergiate tugevdamine ülemaailmse rahu saavutamise tegevuskava raames. Komisjon esitab iga kahe aasta järel aruande, milles jälgitakse ELi edusamme poliitikavaldkondade arengusidususe valdkonnas. [Viimane aruanne](#) ilmus 2019. aasta jaanuaris.

Arenguabi on piiratud ressurss. Sel põhjusel peab EL väga tähtsaks abi tõhusust ning edendab arengumeetmete kavandamisel ja rakendamisel tihedaid suhteid partnerriikidega. Seda peeti silmas ELi 2007. aastal vastu võetud tegevusjuhendis tööjaotuse kohta arengupoliitikas ning 2011. aastal vastu võetud abi tõhusust käsitlevas tegevusraamistikus. Need jõupingutused on kooskõlas rahvusvaheliste meetmetega, mis vastavad OECD 2005. aasta Pariisi deklaratsioonile, milles edendatakse omavastutust, arenguabi ühtlustamist, kooskõlla viimist, tulemusi ja vastastikust vastutust. Rahvusvahelist abi tulemuslikkuse raamistikku on kaks korda läbi vaadatud – Accra tegevuskavas (2008) ja tõhusat arengukoostööd käsitlevas Busani partnerluskokkuleppes (2011).

A. ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030

EL osales aktiivselt ÜRO [kestliku arengu tegevuskava 2030](#) koostamises, millega kehtestati uus üldine paradigma vaesuse kaotamiseks ja kestliku arengu saavutamiseks. 2015. aasta septembris New Yorgis heaks kiidetud kava järgib aastatuhande arengueesmärke, lisades neile 17 kestliku arengu eesmärki, mis on keskendunud majandus- ja sotsiaalvaldkonnale, keskkonnale ja juhtimisele ning mis tuleks saavutada 2030. aastaks. EL ja selle liikmesriigid esitasid 2019. aasta septembris ÜRO kõrgetasemelisele poliitilisele foorumile esimest korda ühise koondaruande. Selles dokumendis keskenduti ELi meetmetele kestliku arengu tegevuskava 2030 täitmiseks ning seda hakatakse esitama iga nelja aasta tagant.

B. Uus Euroopa arengukonsensus ja ELi muutuste kava

Pärast 2030. aasta tegevuskava heakskiitmist leppis EL kokku, et uuendatakse 2005. aasta [Euroopa konsensust arengu küsimuses](#), mis tugines aastatuhande arengueesmärkidele. Uues konsensususes sätestatakse kestliku arengu eesmärkide peamised põhimõtted ja nende saavutamise strateegia, millest ELi ja liikmesriikide arengupoliitika juhindub oma välis- ja sisepoliitikas järgmised 15 aastat. Euroopa arengupoliitika peamine eesmärk on vaesuse kaotamine. Konsensususe allkirjastasid 7. juunil 2017 Euroopa Parlamendi president, Malta peaminister ELi nõukogu ja liikmesriikide nimel, Euroopa Komisjoni president ja komisjoni asepresident ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja.

Sisemisel tasandil avaldas komisjon 2016. aasta novembris teatise „Euroopa jätkusuutliku tuleviku järgmised sammud“, milles lõimitakse kestliku arengu eesmärgid Euroopa poliitikaraamistikku ja ELi praeguste prioriteetidega. Vaadates oma piiridest väljapoole, on EL taas pühendunud eesmärgile kulutada ametlikule arenguabile 0,7 % kogurahvatulust, mis on kooskõlas Addis Abeba tegevuskavas (heaks kiidetud juulis 2015) võetud kohustustega. See on 2030. aasta tegevuskava rakendamiseks vajalik alus.

Lisaks järgib ELi arengupoliitika praegusel programmiperioodil 2014–2020 [ELi muutuste kava](#). 2012. aasta mais kiitis nõukogu selle kava heaks eesmärgiga

suurendada ELi arengupoliitika mõju. Sellega kehtestati arengupoliitika kahe alussambana inimõiguste, demokraatia, õigusriigi põhimõtete ja hea valitsemistava edendamine ning kaasav ja jätkusuutlik kasv. Tekstis mainitakse ka seda, et vahendeid tuleks eraldada kõige enam abi vajavatele riikidele, sealhulgas ebakindlatele riikidele ja vähim arenenud riikidele. On võetud kasutusele uus diferentseerimise põhimõte, et kohandada abi suurust ja vahendeid iga riigi erivajadustele ja valitsuse toimimisele.

C. Õigus- ja finantsraamistik

ELi välistegevuse rahastamisvahend (vt allpool tabelit 1) võib muutuda ELi uue 2021.–2028. aasta mitmeaastase finantsraamistiku läbirääkimiste tulemusel (vt selle kohta eraldi teabelehte [1.4.3](#)), mis algasid 2018. aastal ja peaksid jõudma lõpule 2019. aasta lõpus või 2020. aasta algul. Komisjon tegi 2018. aasta juunis ettepaneku luua naabruse, arengu ja rahvusvahelise koostöö rahastamisvahend, mis ühendab enamiku olemasolevatest vahenditest. Euroopa Parlament võttis oma seisukoha vastu märtsis 2019 ja nõukogu teeb seda enne 2019. aasta lõppu. Mõlemad tegutsevad selles küsimuses kaasseadusandjatena.

D. Peamised välistegevuse rahastamisvahendid

Tabel 1. Ülevaade ELi välistegevuse rahastamisvahenditest (mitmeaastane finantsraamistik 2014–2020)

Vahend	Fookus	Vorm	Eelarve
Arengukoostöö rahastamisvahend (DCI)	Ladina-Ameerika, Aasia, Kesk-Aasia, Pärsia lahe piirkond, Lõuna-Aafrika + globaalne+ teemaatiline toetus	Geograafiline + teemaatiline	19,7 miljardit eurot
Euroopa naabuspoliitika rahastamisvahend (ENI)	Kuusteist Euroopa naabruses asuvat riiki, Venemaa (piirkondlik ja piiriülene koostöö)	Geograafiline	15,4 miljardit eurot
Ühinemiseelse abi rahastamisvahend (IPA)	Balkani piirkond ja Türgi	Geograafiline	11,7 miljardit eurot
Partnerluse rahastamisvahend	Tööstusriigid	Geograafiline	955 miljonit eurot
Gröönimaa rahastamisvahend	Gröönimaa	Geograafiline	184 miljonit eurot
Demokraatia ja inimõiguste Euroopa rahastamisvahend (EIDHR)	Demokraatia ja inimõiguste edendamine	Temaatiline	1,3 miljardit eurot
Stabiilsuse ja rahu edendamise rahastamisvahend	Poliitiline stabiilsus ja rahu kindlustamine	Temaatiline	2,3 miljardit eurot
Tuumaohutusosalase koostöö	Tuumaohutus	Temaatiline	225 miljonit eurot

rahastamisvahend (INSC)			
Eelarveväline			
Euroopa Arengufond (EAF)	AKV riigid ning ülemeremaad ja -territooriumid (ÜMT)	Geograafiline	29,1 miljardit eurot

Nendest vahenditest kaks on arengukoostöös eriti olulised oma suuruse ja suunitluse tõttu.

Arengukoostöö rahastamisvahend on ELi eelarves üks suuremaid arengu rahastamise allikaid, mis hõlmab arengukoostööd Ladina-Ameerika ning teatavate Lähis-Ida, Lõuna-Aafrika ning Kesk-, Ida-, Lõuna- ja Kagu-Aasia riikidega. Arengukoostöö rahastamisvahendis on kaks teemaprogrammi, mis hõlmavad kõiki arenguriike: 5,1 miljardi euro suurune programm „Üleilmsed avalikud hüved ja probleemid“ ning 1,9 miljardi euro suurune kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kohalike ametiasutuste programm. Üks olulisemaid uuendusi ajavahemikku 2014–2020 hõlmavas arengukoostöö rahastamisvahendis on olnud diferentseerimispõhimõtte kasutuselevõtt. Kokku 16 keskmiste tuludega riiki ei hakka enam saama ELi kahepoolset toetuspõhist rahastamist, kuigi nendega võidakse jätkata piirkondlikku ja valdkondlikku koostööd. Nõukogu ja parlamendi vahel toimunud läbirääkimiste tulemusel käsitletakse viit keskmiste tuludega riiki (Kuuba, Colombia, Ecuador, Peruu ja Lõuna-Aafrika) erandjuhtudena ja nendega võidakse jätkata koostööd. Türkmenistan ja Iraak, kes on jõudnud üle keskmise sissetulekuga riikide hulka, saavad samuti jätkuvalt erandkorras kahepoolset abi.

Euroopa Arengufond (EAF) on ELi vanim ja suurim arengu rahastamisvahend. EAF ei moodusta osa ELi eelarvest. See tegutseb Cotonou lepingu raamistikus ja hõlmab koostööd AKV riikidega ning liidu ülemeremaade ja -territooriumidega (ÜMT). Selle põhivaldkonnad on majandusareng, sotsiaalne ja inimareng ning piirkondlik koostöö ja integratsioon. Üheteistkümnenda EAFi eelarve on 29,1 miljardit eurot, millest 24,3 miljardit eurot eraldatakse riiklikule ja piirkondlikule koostööle, 3,6 miljardit eurot AKV riikide vahelisele koostööle ning 1,1 miljardit eurot AKV riikide investeerimisrahastule. Vahendeid eraldatakse jätkuva programmitöö süsteemi alusel, mille puhul kaasatakse koostööprioriteetide ja -projektide kindlakstegemisse partnerriike. Cotonou leping kaotab kehtivuse 2020. aastal. Läbirääkimisi Euroopa Liidu ja AKV riikide edaspidiste suhete üle alustati 2018. aasta oktoobri alguses ning need peaksid lõpule jõudma enne, kui leping kaotab kehtivuse.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

- Õigusraamistik. ELi toimimise lepingu artiklis 209 on sätestatud, et parlament ja nõukogu „võtavad seadusandliku tavamenetluse kohaselt arengukoostöö poliitika teostamiseks vajalikud meetmed“. Seega on mõlemad institutsioonid võrdsed ja areng on üks väheseid välispoliitika valdkondi, kus parlamendile on antud selline pädevus. Läbirääkimised ELi välisrahastamisvahendeid ja eelkõige arengukoostöö rahastamisvahendit käsitleva määruse üle on tõstnud esile parlamendi töö kaasseadusandjana ja on toonud kaasa uue mehhanismi loomise, millega tõhustatakse parlamendi järelevalvet. Komisjon ja parlamendi

arengukomisjon pidasid 2014. aastal esimest korda strateegilist dialoogi, mille raames on parlament saanud osaleda otsuste tegemises arengukoostöö rahastamisvahendi programmidokumentide üle.

- Parlamentaarne kontroll poliitika teostamise üle. Euroopa Parlamendil on õigus usutleda komisjoni ja isegi esitada rakendusotsuste kohta vastuväiteid, kui ta leiab, et ettepanekutes edendatakse muid valdkondi kui arengut (nt kaubandust, terrorismivastast võitlust jne), või arvab, et komisjon ületab oma volitusi. Parlament kasutab oma kontrolliõigust, arutades komisjoniga korrapäraselt eri poliitikavaldkondade küsimusi nii ametlikult kui ka mitteametlikult. Koostöö ja arengu rahastamisvahendite [vahehindamine](#) toimus 2017.–2018. aastal. Parlament osales vahehindamises komisjoniga peetava strateegilise dialoogi raames. Kontrolli EAFi üle teostatakse fondi programmidokumentide poliitilise läbivaatamisega Euroopa Parlamendi arengukomisjonis ning AKV-ELi parlamentaarse ühisassamblee kaudu.
- Eelarvapädev institutsioon. Lissaboni lepingus sätestatakse parlamendi ja nõukogu volitused liidu eelarvapädevate institutsioonidena. Seitsmeaastase finantsraamistiku puhul on nõukogul esmane otsustusõigus, kuid raamistiku vastuvõtmiseks on vajalik Euroopa Parlamendi nõusolek (ELi toimimise lepingu artikkel 312). Iga-aastase eelarve jaoks on ELi toimimise lepingu artiklis 314 sätestatud menetlus, mis hõlmab ühte lugemist nii parlamendis kui ka nõukogus. Lugemise lõppedes võib parlament eelarve vastu võtta või selle tagasi lükata. Rahvusvahelise koostöö vallas jälgib Euroopa Parlamendi arengukomisjon eelarve arutamist ja teeb konkreetseid ettepanekuid tema pädevusse kuuluvate eelarveridade kohta. EAFi osas ei ole parlamendil siiski ametlikku eelarvapädevust, sest fondi üldsumma ja vahendite eraldamise üle peetakse läbirääkimisi valitsustevahelisel tasandil nõukogu ja komisjoni vahel, ja parlament võib anda vaid nõu. Lisaks sellele on parlamendil õigus anda heakskiit komisjoni eelarve täitmisele ELi eelarve ja EAFi osas.

Gonzalo Urbina Treviño
11/2019

